

Высокая постаць волата

Карэспандэнт “НГ” пабывала на малой радзіме Янкі Брыля і “пазнаёмілася” з прататыпамі герояў яго твораў

Кожны пісьменнік і паэт па-свойму прарок. Вось і Янка Брыль пакінуў дзіўны заповіт — рукапісы апошніх гадоў адкрыць толькі пасля пяці гадоў са дня смерці. Дзённікавыя запісы памерам больш пяці тысяч старонак, узнагароды, фота асабіста перадаў у Цэнтральную навуковую бібліятэку імя Якуба Коласа [Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі](#). Нібыта прадбачыў, што яго літаратурная спадчына пачне адкрывацца грамадскасці менавіта ў Год кнігі і якраз да яго 95-гадовага юбілею.

Ведаючы гэту дэталі, мы патэлефанавалі ў бібліятэку і даведаліся, што невядомая спадчына Янкі Брыля можа быць адкрытая пасля таго, як згоду на гэта дадуць самі нашчадкі народнага пісьменніка Беларусі. А пакуль што карэспандэнт “НГ” вырашыла звярнуцца да вытокаў творчасці пісьменніка і адправілася на яго радзіму і, так склаўся лёс — на сваю — на Карэліччыну, у вёску Загор’е, што ля мястэчка Турэц. І вось яшчэ адна неспадзяванка — у дарогу напасілася мая бабуля, што зараз жыве ў сталіцы. “Вазьмі і мяне з сабой, надакучыла мне ў горадзе гэту цэглу нюхаць!” — узмалілася яна. Па дарозе высветлілася, што яна асабіста ведала Івана Антонавіча. Так я атрымала бясплатнага зацікаўленага экскурсавода, з якім на родныя мясціны Брыля глядзела ўжо больш дэталёва, з асабістым інтарэсам.

Наднёманскія краявіды

Пад’язджаючы да вёскі Загор’е, крыху сцішваем “хаду” аўтамабіля. Некалькі кіламетраў — і перад намі адкрываецца жывапісная панарама вёскі Турэц. Штодзень па гэтай дарозе некалі хадзіў у школу Іван Антонавіч. А сёння мы прыехалі сюды, каб пачуць голас яго і нашай з бабуляй роднай старонкі, пакланіцца лясам і палеткам. Усе дзве гадзіны паездкі да Крынак бабуля расказвае пра жыццё знакамітага земляка, нібы ўчора яна ехала разам з Іванам Антонавічам у трамваі, і памятае, як ад залішняй сціпласці не адважылася тады да яго падысці. Іван Антонавіч быў статным мужчынам і адразу вылучаўся сярод астатніх пасажыраў. “Гэта ж Брыль!” — здагадалася яна адразу.

Бабуля расказвае, што Іван Антонавіч прыязджаў на Карэліччыну са сваім сябрам — пісьменнікам Уладзімірам Калеснікам. У Крынках жыла цётка Верка, якая была Уладзіміру Андрэевічу другой маці.

— Наднёманскія мясціны Брыль потым жывапісна адлюструе ў сваёй аповесці “На Быстранцы”, — аналізуе бабуля Іра. — Памятаеш, ён згадвае рэчку, што цячэ быццам з гор. Ну не з гор, а з таго месца, дзе раскінуліся пагоркі Навагрудскага ўзвышша. Успомніць і пра млын, у жорнах якога безупынку паўтаралася адно імя: “Люда, Люда, Люда”. На гэты млын у юнацтве хадзіла і я. Змалоць муку менавіта ў мясцовага млынара прыязджалі жыхары суседніх вёсак. Іх яшчэ называлі “завознікамі”. Млынар, прыгожы, добры па натуры чалавек, быў сапраўдным майстрам сваёй справы. Гэта быў бацька Уладзіміра Калесніка. Рысы характару славуэта на ўвесь гэты край млынара Янка Брыль перанёс у вобраз “партызанскага дзеда з наднёманскай вёскі Антося Нагорнага”, а аповесць прысвяціў свайму сябру Валодзю.

Мама, Маці, Матуля...

Бабуля адкрывае том твораў пісьменніка з закладкай менавіта на месцы, дзе Брыль успамінаў сваю матулю: “На долю яе прыйшлося чатыры вайны, тры рэвалюцыі, дзясятак перамен улады, семдзесят шэсць год прасніцы, сярпа і цэпа, трохі песень ды смеху, куды больш думак, чакання і слёз. Абедзве дачкі аўдавелі амаль услед за ёю. З пяці сыноў, што дажылі да сталага ўзросту, усе пяць былі, кожны ў свой час, салдатамі, чатыры ваявалі ў трох войнах, два былі ў варожым палоне, два — праз памылку — сядзелі ў роднай турме, трэці, за праўду, у панскай, аднаго, найстарэйшага, з’еў трыццаць сёмы год...”

Прасочваецца ў творах Янкі Брыля і вобраз цёткі Веркі, што стала другой маці для Уладзіміра Калесніка. Уладзімір Андрэевіч рана страціў маму, а бацьку яго, таго самага славуэта млынара, сасваталі з нашмат маладзейшай за яго жанчынай Верай Рыгораўнай.

Шчасце і сэнс — у апантанасці

Увечары таго дня, калі бабуля ехала ў адным трамваі з пісьменнікам, яна доўга яшчэ знаходзілася пад уражаннем незвычайнай сустрэчы. А потым даслала яму пісьмо, у якім і паведаміла аб сваім захапленні яго талентам. “Ёсць Талстой, Пушкін, Тургенеў, Чэхаў, а ёсць Брыль, наш, родны і блізкі, асабліва тым, хто нарадзіўся і вырас у заходнебеларускай вёсцы”, — пісала ў сваім лісце бабуля. І ён не застаўся без адказу. Іван Антонавіч патэлефанаваў сваёй зямлячцы. Доўга ўспаміналі Крынкі і ваколіцы. Разважаючы пра жыццё, узгадвалі цётку Верку.

“Пражыла ж яна 95 гадоў, — расказвае бабуля Іра. — Сакрэта даўгалецця ў яе не было. Незнарок выказала сваю думку Івану Антонавічу: быццам пражыла цётка доўга таму, што сям’і доўга не мела, клопату не ведала. На што Іван Антонавіч запырачыў, маўляў, зусім не ў гэтым справа. “Колькі лёсам адмерана, столькі і жыць будзеш, — адказаў ён. — Па дваццаць гадоў людзі катаваліся ў лагерах, а потым, вызваліўшыся, жылі да ста гадоў. Як такое растлумачыць? Прагай жыцця, спасціжэннем сэнсу чалавечага існавання на зямлі?”

І пытанне гэта, як быццам, павісла ў паветры. Потым Янка Брыль напіша, што сэнс жыцця і шчасце — у апантанасці.

Галерэя вобразаў

...Пасля той сціплай сустрэчы з Іванам Антонавічам бабуля завяла слоўнік жывой, сакавітай брылёўскай мовы, бо сама, калі пры Польшчы хадзіла ў школу, беларускую мову не вывучала. І нават стала ствараць сваю галерэю цікавых лёсам вобразаў і рабіць жыццяпіс яркіх па характары людзей з яе родных Крынак.

Вярталіся са сваёй малой радзімы з пачуццём светлай радасці. Быццам спатолюшы смагу крынічнай вадой у спякотны дзень. А ў душы пульсавала перакананасць: пісьменнік пайшоў ад нас, але пакінуў нам у спадчыну раманы, аповесці, апавяданні, абразкі, святло якіх ніколі не згасне.

“НГ” абавязкова паведаміць аб таямніцах пакуль што невядомай літаратурнай спадчыны апошніх гадоў Янкі Брыля. Спадзяёмся, што нашчадкі народнага пісьменніка Беларусі дадуць дазвол на яе адкрыццё. Невядомыя творы Івана Антонавіча стануць добрым падарункам беларусам у Год кнігі. Кожны зможа яшчэ раз далучыцца да “крамяных” беларускіх слоў, да народнай, багатай на трапныя выказванні і параўнанні мовы, якімі так адметна яго творчасць.

Марына КУЗЬМІЧ, “НГ”